

Roma nők gyermekvállalási attitűdjei a felzárkózó településeken

Betekintő

A felzárkózó települések demográfiai helyzetének elemzésekor az országos viszonyoktól nagymértékben eltérő szociodemográfiai és gazdasági háttérű családokat találunk. Ebből fakadóan a társadalmi problémák is eltérőek, és sok esetben, ha azok egyeznek is a teljes társadalom problémáival, súlyosabb mértékben fordulnak elő. A felzárkózó településeken, Magyarországon egyedülálló módon a reprodukciós szintet meghaladó gyermekszületéssel számolhatunk, ahol a teljes termékenységi arány (TTA) 2,46 (Bocz-Antal 2020), szemben az országos 1,56-os (KSH, 2020) adattal. Nem egyszerűen csak több gyereket vállalnak a családok, hanem az anyák korábban is szülik meg első gyermeküket. Tízből három nő 18 éves kora előtt már anyává válik; kétharmaduk pedig legkésőbb 20 éves korára már világra hozta első gyermekét (Janky 2005). Kutatásunkban ennek háttérét vizsgáltuk.

Bevezető

A „Felzárkózó települések” (FETE) hosszú távú programját 2019-ben indította a kormányzat, melynek célja a 300 leghátrányosabb helyzetű magyarországi település felzárkóztatása, szociális- és infrastrukturális ellátottságának fejlesztése, és az ott élő emberek és közösségek életében pozitív, előremutató változások előidézése, a fogantatástól a foglalkoztatásig átívelően. A települések szakaszosan kerülnek bevonásra, 2019-ben 31, 2020-ban pedig már 67 településen kezdődtek meg a felzárkózási intézkedések. A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért Társadalmi Csoportok Kutatóköz-

pontja 2020 ősze és 2021 tavasza között az 1404/2019. (VII. 5.) a „Felzárkózó települések” hosszú távú programjának megalapozásáról szóló, valamint a „Felzárkózó települések” és a gazdaság-élénkítő program folytatása érdekében teendő további intézkedésekről szóló 1186/2020 (IV.28.) kormányhatározatokban nevesített 67 felzárkózó település közül 10 településre kiterjedő kutatást végzett az alábbi településeken:

Csenyéte, Gadna, Hernádvécse, Kistolmács, Mátraverebély, Mezőladány, Nyírpilis, Piskó, Szakácsi, Tiszabő.

1.táblázat: Kutatásba bevont települések (TTA adatok: KSH 2020, 2010-19 évi átlagszámok)

Település	TTA	Járás	Megye
Csenyéte	5,62	Encsi	Borsod-Abaúj-Zemplén
Gadna	6,35	Szikszói	Borsod-Abaúj-Zemplén
Hernádvécse	3,97	Encsi	Borsod-Abaúj-Zemplén
Kistolmács	1,49	Letenyei	Zala
Mátraverebély	1,39	Bátonyterenyei	Nógrád
Mezőladány	1,48	Kisvárdai	Szabolcs-Szatmár-Bereg

Település	TTA	Járás	Megye
Nyírpilis	3,77	Nyírbátori	Szabolcs-Szatmár-Bereg
Piskó	1,59	Sellyei	Baranya
Szakácsi	5,31	Edelényi	Borsod-Abaúj-Zemplén
Tiszabó	4,29	Kunhegyesi	Jász-Nagykun-Szolnok

Szakirodalmi áttekintés

A roma népesség, ezen belül a roma nők társadalmi és szociális helyzete számos kutató munkájának került már középpontjába. Ezek közül néhány, a kétezres években készült kutatást emelek ki, amelyek a romák, roma nők integrációjáról, a roma hagyományok és a modernizáció között húzódó ellentétből fakadó sajátos helyzetükről, gyermekvállalási gyakorlatukról ad képet. Janky Béla a 2003-as országos cigányvizsgálat adatait elemző munkájában megállapítja, hogy a cigány családokban az átlagosnál magasabb a gyermekszám, mint a többségi családokban. A 2005-ben megjelent tanulmányában (Janky, 2005) kifejti, hogy a '90-es évektől a hazánkban élő fiatal nők többsége a gazdasági változásokra reagálva megváltoztatta gyermekvállalási szokásait, míg ugyanez a tendencia nem figyelhető meg a roma fiatalok körében annak ellenére sem, hogy egyes roma csoportokban (beás cigányok) megjelenik az a törekvés, hogy gyermekvállalási szokásaikat a többségi társadalomban tapasztalt mintához igazítsák. Durst Judit 2006-ban készült doktori értekezésében (Durst, 2006) a romák termékenységeinek változásait írja le, és egyben kutatja ezen változások, vagy azok elmaradásának hátterét. A kirekesztettségben élők gyermekvállalási gyakorlatával kapcsolatban kiemeli, hogy az őket körülvevő társadalmi miliő, társadalmi kontextus fontos demográfiai következményekkel jár, ugyanis, ott, ahol a többség és a romák között kisebb a társadalmi távolság, ott a romák termékenysége is alacsonyabb. További kiemelt, a termékenységet is befolyásoló tényező, hogy az adott településnek milyen a státusza, kap-e fejlesztéseket vagy hagyják elsorvadni. Pócsik Júlianna, a gyermekvállalás a szakiskolás roma lányok körében végzett vizsgálatában (Pócsik, 2015) azt kutatja, hogy véletlen vagy szándék

vezet-e a gyermekvállaláshoz. Kismintás, 15-19 év közötti roma lányokkal készült mélyinterjúinak alapján megállapítja, hogy a lányok fogamzásgátlással kapcsolatos ismeretei hiányosak ugyan, de nem tévesek, így a véletlen teherbeesés inkább a fogamzásgátló módszerek pontatlan, meg gondolatlan használatából fakad. Tapasztalata szerint kétszer annyian kapnak a terhesség megelőzésére irányuló felvilágosítást az iskolai tanórákon, illetve az ott jelen lévő védőnőtől, mint anyjuktól, ezért a védőnők szerepét kiemeltnek tartja.

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért megbízásából 2019-ben a KSH Népeségterudományi Kutatóintézete által készült elemzés (KSH NKI, 2019) alapján látható, hogy 2011-2016 között minden életkorban nőtt a születések száma, azonban a legnagyobb mértékű, 50 százalékos növekedés a 18 évesek körében volt megfigyelhető. Ugyanakkor, az a tény, hogy az emelkedés erőteljesebb volt a 18-19 évesek körében, mint a tinédzserek körében, és akkor keletkezett, amikor a teljes népesség körében is nőni kezdett a termékenység, ellentmond a tankötelezettség változtatásával való összefüggésnek. Az azonban fontos megállapítása az NKI kutatásának, hogy az általuk vizsgált esetek közel harmadában a két leghátrányosabb helyzetű megyében történtek a korai szülések, ami leginkább arra enged következtetni, hogy a fiataalkori gyermekvállalás erősen kötődik a hátrányos helyzethez.

A korai, nem tervezett gyermekvállalást befolyásoló tényezők számosságát és bonyolultságát mutatja, hogy a kutatások fókuszának változtatásával újabb és újabb rétegek kerülnek elő, azonban az így felmerülő összefüggések feltárásához további kutatások szükségesek.

A kutatás háttere, célja, módszere

A FETE program céljaihoz igazodva kutatásunk a bevont települések születési számait és hátterét vizsgálta. A kutatás során félig strukturált interjúkat készítettünk az egyes településeken jelenlévő, vagy azokhoz kapcsolódó szakemberekkel, szakértőkkel, úgymint polgármester, roma nemzetiségi önkormányzat képviselői, szociális munkás, családgondozó, mentor, orvos, védőnő, lelkes, pap, pedagógus stb., illetve megszólítottuk a gyermekvállalás, családtervezés témakörével érintett többségében roma származású nőket, családanyákat is. A kutatás során 85 interjú készült, melyből 25 egyéni interjú és egy négy fős, csoportos interjú anyákkal.

Kutatási eredmények

A roma lakosság népességen belüli aránya még mindig a kistépüléseken a legmagasabb. E települési hátrány mellé területi hátrány is párosul. Az elmúlt 30 évben a kedvezőtlen helyzetű, periférikus járásokban nőtt a legnagyobb mértékben a cigányság teljes népességen belüli aránya (Pénzes – Tátrai – Pásztor, 2018). Kutatásunk kifejezetten a felzárkózó településekre irányult, ezért a területi célzásból is adódik, hogy a települések, melyeken a kutatásba bevont roma nők, anyák élnek, jellemzően elmaradott, kevésbé fejlesztett régiókban, járásokban helyezkednek el, amiből számos társadalmi hátrány adódik. Ennek megfelelően az anyák alacsony státuszú családokból érkeztek, és jelenlegi életüket is többek között a munkanélküliség, közmunka vagy az alkalmi munkák esetlegessége, bizonytalansága miatti nélkülözés, vagy az alacsony életszínvonal jellemzi.

Családi háttér, gyermekkor

Az otthonról hozott minták, az ott megszokott és begyakorolt szerepek természetes módon hatással vannak felnőtt viselkedésünkre, viszonyulásainkra. Egy az Országos Tisztifőorvosi Hivatal számára 2017-ben készült, a roma nők egészségtudatos magatartását Borsod-Abaúj-Zemplén megyében vizsgáló kutatás zárójelentésében a tradicionális családmodell primátusáról beszélnek. Megállapítják, hogy az általuk vizsgált populáción belül nagyon erős a tradicionálisabb jellegű családmodell,

Jelen kutatási beszámoló a roma anyákkal készült interjúk eredményeit mutatja be. A félig-strukturált interjúk készítésekor egyedi élettörténetük mellett a családi hátterükről, iskolai pályafutásukról, a gyermekkori terveikről, és a gyermekvállalással, családalapítással kapcsolatos tapasztalataikról, gondolataikról kérdeztük őket.

Az anyák, megkeresésünk alapján a FETE program munkatársainak kérésére, javaslatára vállalták a részvételt. Ebből adódóan feltételezhető, hogy interjúalanyaink az együttműködőbb, a FETE program munkatársai által ismert, esetleg jobb helyzetben lévő nők, anyák köréből kerültek ki.

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia hangsúlyozza, hogy az átlagnál lényegesen alacsonyabb iskolai végzettségű romák elhelyezkedési esélyei sokkal rosszabbak, mint a diplomásoké, nem romáké. A roma és nem roma fiatalok munkanélküliségi aránya közt jelentős a különbség (2019-ben 30,5/10,4%). A fizetések átlagos nagysága régióként eltérő, Budapesten és a Nyugat-Dunántúlon magasabb bért kapnak ugyanazért a munkáért, mint Kelet-Magyarországon.

Az interjúba bevont 17 és 48 év közötti nők 92%-ának legalább az egyik szülője roma származású. A szakmával, illetve többségében általános iskolai végzettséggel sem rendelkező megkérdezett roma nők átlagéletkora 31,15 év. Mindannyian legalább 1 gyermeknek már életet adtak, így a gyermekvállalással, családtervezéssel kapcsolatban saját tapasztalattal is rendelkeznek.

amely a nők alapfeladataként a gyerekekkel való foglalatosságot definiálja. Minden otthoni, háztartási feladat a nőkhöz kapcsolódik, ők biztosítják a családi élet érzelmi integritását. Segítséget szinte kizárólag csak nőtársaiktól várhatnak, akik a többgenerációs családban ugyancsak otthon maradtak (ÁNTSZ, 2017). Ezen családi háttértényezők bizonyos szintű feltérképezését mi is fontosnak tartottuk kutatásunk során, ezért a bevont nőket, testvéreik számáról, valamint családalapítási gyakor-

latukról kérdeztük. Emellett leginkább a szüleikkel, főként az anyjukkal való kapcsolatukra voltunk kíváncsiak. Kiemelten vizsgáltuk, hogy a terhességmegelőzéssel, párválasztással, családtervezéssel kapcsolatban kaptak-e otthon iránymutatást, leányként beszélgettek-e szüleikkel a fogamzásgátlásról, a fiúkkal való kapcsolatteremtésről, a továbbtanulásról. Ezen felül kitértünk arra is, hogy ők hogyan jártak el a gyerekekkel, vagy hogyan terveznek eljárni ezekben a témákban.

Korosztálytól függetlenül a kapott válaszok kismértékű eltérést mutatnak, a családokban otthon a nemi életről, a párkapcsolatokról, a gyermekvállalásról kevés szó esett, a szülők ugyan féltették lányukat - és több esetben tinédzser koruk elején akár meg is próbálták eltiltani a fiúkkal, férfiakkal való érintkezéstől -, kézzelfogható, tényleges segítséget nem tudtak nyújtani gyermekük számára. Az interjúalanyok jelentős része rendezetlen anyagi és szociális háttérű családból jön, melyben az anya is korán és tervezetlenül esett terherbe, így az intelmekkel szemben, a látott minta hatása erőteljesebb volt. A tervezetlen teherbeesés és szülés olyannyira jelen volt egyes családoknál, hogy a 25 interjúalanyból négyen úgy voltak várandósak első gyermekükkel, hogy velük egyidőben, vagy közel egyidőben édesanyjuk/anyósuk is gyermeket várt. Ez a jelenség nem volt szokatlan ezekben a családokban, ugyanis a korai szülések

generációról - generációra megjelentek. Ebből adódóan, amikor interjúalanyaink 14-16 évesen születtek, édesanyjuk/anyósuk is csak 30 év körüli, még termékeny korban lévő nő volt. Az sem volt kirívó gyakorlat a megszólaltatott nők gyermekkorában, hogy a nagyszülők az anyától különálló háztartásban nevelték őket, mivel kiskorú anyjuk önállóan nem tudott gondoskodni róluk. Ennek következtében közvetlenül anyjuktól nem kaptak támogatást, velük nem voltak napi kapcsolatban, és a generációs ugrás miatt a nagyszülőkkel még nehezebben lehetett a szexualitással, teherbeesés megelőzésével kapcsolatos témákról beszélgetni.

A megkérdezett nők többsége nehéz gyermekkorról számolt be, csupán két-három esetben jelent meg a szülőkkel kapcsolatos, egyértelműen pozitív kép. Ezekben interjúalanyaink harmonikusnak, kiegyensúlyozottnak látták gyermekkorukat, a szüleikkel való kapcsolatuk felnőttkorukban is szoros maradt, tőlük folyamatosan kapnak mind anyagi, mind pedig lelki támaszt. Többségük azonban korán elszakadt vér szerinti családjától, és a korai teherbeesés után a férj/apa családjához költözött, a férjen keresztül új anyát és testvéreket kapva. Az új család szerepe a gyereke nevelésben hangsúlyos, szinte kivétel nélkül azt nyilatkozták az anyák, hogy férjük családja nagy segítséget jelent a gyerekek körüli teendők ellátásában.

Tanulmányok

A roma lányok iskoláztatására vonatkozó szülői motivációk vegyes képet mutatnak. Bizonyos szülők a tradicionális nemi szerep elvárásokhoz igazodva feleslegesnek tartják lányaik taníttatását, meglátásuk szerint a nő legfontosabb feladata ugyanis továbbra is a gyermeknevelés és a feleség szerep betöltése. Más szülők viszont ettől eltérően a tanulást látják a sorsjobbítás, adott esetben a szegregált léthelyzet megváltoztatására irányuló egyetlen lehetőségnek (Makrai, 2019). Az általunk megkérdezett nők nem kaptak kifejezett ösztönzést, támogatást arra, hogy a tanulás útját válasszák, a megkérdezett 25 nőből 11 fő (44%) legmagasabb végzettségét az általános iskola jelenti, 1 fő jelezte, hogy megkezdte a kilencedik osztályt is, de azt teherbeesése miatt nem fejezte be. 36%-uk még az általános iskola 8 osztályával sem rendelkezik (1 főnek csupán 2 osztálya, egy

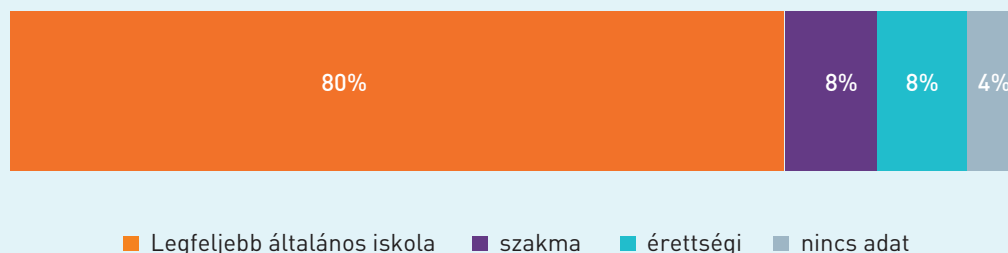
másiknak 3 osztálya van, további 3 fő a hatodik, 4 fő pedig a hetedik osztályt fejezte be sikeresen), ők mindannyian terhességük miatt maradtak ki az iskolából. Meglepő módon azonban a legalacsonyabb iskolai végzettségű anya esetében nem a korai teherbeesés akadályozta a tanulmányok befejezését. A sem írni, sem olvasni nem tudó, csupán két általános iskolai osztállyal rendelkező interjúalanyunk ugyanis első terhessége idején 27 éves volt (26 évesen kezdett élettársi kapcsolatot párjával). Iskolai kimaradásának oka az őt nevelő nagymama betegsége volt, akit gyermekkorától, annak haláláig ő gondozott.

A megkérdezettek csoportjában a legmagasabb végzettséget az érettségi jelenti, ezzel 8% (2 fő) rendelkezik. Fontos kiemelni azonban, hogy egyiküknek egyáltalán nincsenek roma gyökerei, csupán a férje roma, másikuk pedig csak anyai

ágon, vagyis félig roma. Ő úgy érzi, hogy egy szakmát (szakácsnő, cukrász) szívesen kitanulna, ha lenne rá lehetősége. 1 fő rendelkezik szakmával,

illetve 1 fő OKJ-s konyhai kisegítő végzettséget szerzett, 1 esetben nem nyilatkozott interjúalanyunk a végzettségéről.

1.ábra: Legmagasabb iskolai végzettség

Durst Judit gettósodó aprófalvakban végzett kutatási eredményei szerint, elsősorban nem a tanulási motiváció hiányát kell feltételeznünk a fiatalon anyává vált lányok esetén. Inkább döntési helyzetként kell azt értelmeznünk, melynek során a lányok a számukra elérhető – illetve nem elérhető – lehetőségek alapján mérlegelnek (Durst, 2006). A lehetőségek, a tanulás fontosságát erősítő minták hiánya mellett, vagy sokkal inkább azok hatására azonban interjúalanyaink többsége saját bevallása szerint nem szeretett tanulni, és már alig várta, hogy kimaradhasson az iskolából. Konkrét tanulási terve, szakmaszerzési vágya csupán három főnek (12%) volt, ők felnőttként úgy értékelik, hogy hiba volt nem eszerint haladniuk útjukon, és nem továbbtanulniuk. Mostanra azonban már nem éreznek magukban elég energiát ahhoz, hogy gyermekeik nevelése mellett elkezdjék, vagy folytassák

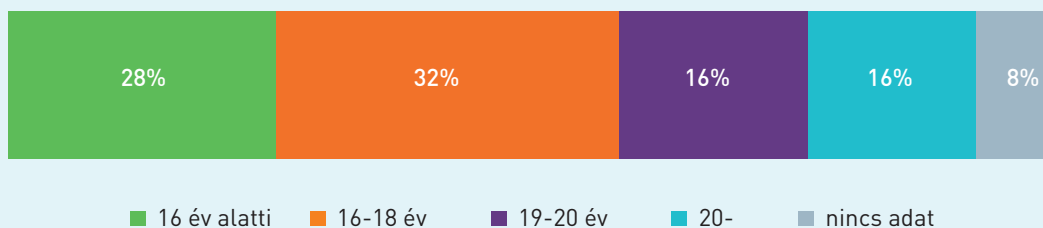
tanulmányaikat. Az esetek többségében erre helyben nem is lenne lehetőségük. A mintákon és motiváción túl a másik leginkább befolyásoló tényező a család anyagi helyzete. Az iskoláztatás ugyanis a család számára anyagi ráfordítással jár, így a továbbtanulás lehetőségének latolgatása komoly döntési helyzetként értelmezhető. Ha a lánygyermek szakmát vagy érettségit adó középfokú intézményben tanul tovább, az a család számára magasabb költségekkel jár, valamint kitolódik az első gyermek vállalásának időpontja (Makrai 2019). Mivel az általunk megkeresett nők mindegyike rossz anyagi helyzetben élt gyermekkorában – és egy része továbbra is – az anyagi források hiánya is nagymértékben hozzájárulhatott ahhoz, hogy a tanulás, mint reális lehetőség nem jelent meg az életükben.

Párkapcsolat, házasság, gyermekvállalás

Az interjúba bevont 17 és 48 év közötti nők, átlagéletkoruk 31,15 év. A 25 nő 60%-a 18 éves koráig már életet adott első gyermekének, de a kiskorúan anyává váltak csoportjának 60%-a 16 évesen, vagy

még korábban szült. A legfiatalabb korban életet adó nő 14 évesen, a legidősebb korban első gyermekét szülő nő pedig 32 évesen adott életet gyermekének.

2.ábra: Első szülés idejének életkor szerinti megoszlása

A nők párkapcsolatukat, és az esetek többségében ezzel együtt szexuális életüket már nagyon korán megkezdték, ennek megfelelően, azt megelőzően más szexuális, vagy párkapcsolatuk nem volt. Terhességük gyakorlatilag kapcsolatuk elején már bekövetkezett, így hamar el kellett köteleződniük partnerük mellett, aki innentől kezdve élettársukká vált.

Mikor interjúalanyainkat megkérdeztük arról, hogy szüleik hogyan álltak a korai párkapcsolatukhoz, szinte kivétel nélkül azt nyilatkozták, hogy a szülők, főleg az anyák eleinte próbálták megakadályozni annak kialakulását, de lányuk kitartó és ismétlődő elszökései, kimaradozásai, majd később a terhesség miatt végül belenyugodtak a helyzetbe, és elfogadták azt. Az esetek alapján az körvonalazódik, hogy a teherbeesés gyakorlatilag a párkapcsolat szülőkkel való elfogadtatásának egyik „hatékony eszköze”, főleg azért, mert több esetben annak megszakítása nem is jelenik meg alternatívaként. A terhesség után viszont a szülők már nem tehetnek semmit. Ennek számos oka közül az egyik az az erős hit, hogy az első terhességet nem szabad megszakítani, mert utána már kisebb az esélye egy következő kívánt, tervezett terhességnek.

A szülők a korai párkapcsolatot ellenző attitűdjétől eltérően, egy 12 és egy 14 éves lány esetében a szülők kezdettől olyan mértékben támogatók voltak, hogy lányukat teljesen, a nála 10-12 évvel idősebb férfira bízták, átadva ezzel neki a felelősséget és lányuk „nevelését”.

Ez egy kamasz kislány esetében sorsfordító esemény, aminek következtében olyan helyzetbe kerül, melyben az a férfi vállal hivatalosan is gyámot felette, akivel szexuális kapcsolatot is létesít,

és akinek később gyermekeket is szül. Ez jogilag is alárendelt helyzetet teremt számára, ami a hagyományos szerepekből (férfi-nő egyenlőtlensége) adódó kiszolgáltatottságon túl olyan további egyenlőtlenséget konzerválhat, ami a nő nagykorúvá válását, vagy nagykorúsítását követően is nagy eséllyel megmarad. Ez a helyzet szinte lehetlenné teszi, hogy a későbbiekben az egészséges, kiegyensúlyozott párkapcsolatra, partnerkapcsolatra jellemző egyenjogúság létrejöhesse. Az érintett nők felnőttként azt mesélték, hogy gyerekként azt élték meg, hogy szüleik szabadulni akarnak tőlük, ezért fordultak egy másik, náluk jóval idősebb felnőtt felé, akiben szüleik helyett megbízhattak.

A társadalom legnagyobb bizonytalanságban élő csoportjai számára stratégia lehet a párválasztás kapcsán, hogy sem együttélési, sem családformáik kialakításában nem a változatosságot részesítik előnyben, hanem ragaszkodnak a saját társadalmi csoportjukban jellemző tradíciókhoz, ezzel is növelve saját biztonságérzetüket (Molnár, 2019). A párkapcsolatokhoz való ilyen típusú hozzáállás azonban tovább növeli az egyenlőtlen, alárendelő kapcsolatokban való, akár élethosszig tartó bennmaradás esélyét.

Talán a fentebb már leírt okok miatt - korai párkapcsolat és az első szexuális kapcsolatban való elköteleződés - a roma családokban sokkal gyakoribb az élettársi kapcsolat, mint az osztálytársadalomban. Ahogyan arról Pócsik Júlianna egy szakiskola roma lányok körében végzett kutatásában beszámol, a roma párok körében elterjedt, hogy nem kötnek hivatalosan házasságot. Ettől függetlenül azonban nem ritka, hogy évtizedekig „hűségese” kapcsolatban, élettársi kapcsolatban élnek, és beszédükben egymásra a „férjem/ felesé-

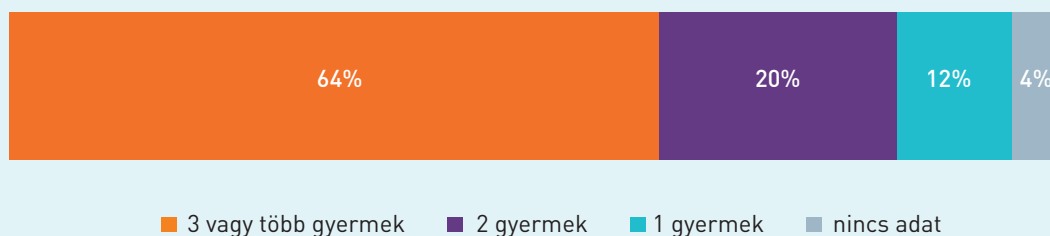
gem” kifejezéseket használják (Pócsik, 2015). Ugyan-
ez a tendencia mutatkozik meg az általunk ku-
tatásba vont nők kapcsolataiban is. A 25 nőről
csupán ketten (8%) élnek hivatalosan is meg-
kötött házasságban, 64%-uknak élettársi kapcso-
lata van gyermekei apjával, 1 fő szintén élettársi
kapcsolatban él, de nem gyermekei apjával, ketten
„megözvegyültek” - mivel nem voltak házások,
jogi értelemben nem váltak özvegyé, de ők így
tekintenek magukra -, egyikük ismét kapcsolatban
él. 3 fő a megkérdezettek közül egy ideig élettár-
si kapcsolatban élt gyermekei apjával, de jelenleg
(többeszerre is kapcsolatuk során) külön élnek.
Az időszakos együttélés megjelenik több esetben is.
Ezekben az apa ugyan már elhagyta gyermekeit és
azok anyját, de vissza-visszajár. Új családja mellett
gyermekei anyjával alkalmi szexuális kapcsolatot
tart fenn, és időszakosan családfőként „működik”
a legközelebbi „szakításig”. Ezzel az anyát és
gyermekeit teljes anyagi és mentális bizony-
talanságban tartja, ami miatt az anya új, esetleg
biztonságot és kiegyensúlyozottságot hozó kapcso-
lat felé nem képes nyitni fiatal kora ellenére sem.
A kutatásba bevont 25 nő együttesen 100 gyer-
meket hozott a világra, vagyis átlagban 4 gyer-
meket vállaltak. 16 nő, azaz a megkérdezettek
64%-a legalább 3 gyermeknek adott eddig életet,
nagy családos. 1 gyermekük 12%-uknak (három
fő) van (17, 19 és 20 évesek), akik közül a 20 éves
anya egyedülállóként neveli kislányát, és nem
tervez több gyermeket. A másik két fiatal nő még

legalább 1 gyermeket szeretne. Legtöbb gyermeke
egy 43 éves anyának van, aki 12 utódot hozott a
világra, legkisebb gyermeke jelenleg 4 éves. Ő 18
és 39 éves kora között, azaz 21 év alatt 12 gyerme-
ket szült.

2. táblázat: Első szülés idejének életkor szerinti megoszlása

Gyermekek száma	Fő	%
1	3	12
2	5	20
3	4	16
4	2	8
5	3	12
6	3	12
7	1	4
8	1	4
9	1	4
10	0	0
11	0	0
12	1	4
Nincs adat	1	4
Teljes	25	100

3. ábra: gyermekek száma

A legfiatalabb korban szülő nő 14 évesen adott éle-
tet első gyermekének (gyermeke apja 22 éves volt
akkor), a legidősebb korban első gyermeket vállaló
anya pedig 32 éves volt szülése idején, ő egyébként

nem roma származású, csak férje az. A legidősebb
korban még életet adó nő 42 évesen szülte hete-
dik (tervei szerint utolsó) gyermekét. Két anyával
kapcsolatban nem rendelkezünk adattal az első

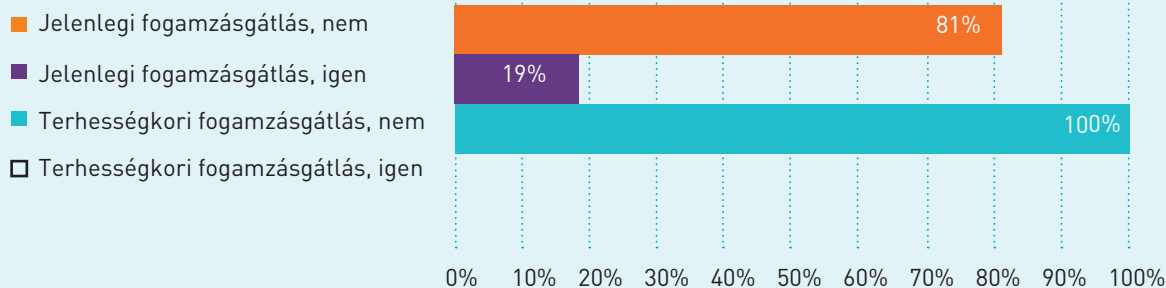
szülés időpontjával kapcsolatban. A kutatásba vont anyák átlagban 18,56 évesek voltak első gyermekük születésekor. Janky Béla 2005-ös kutatási eredményei szerint tízből három roma nő 18 éves kora előtt már anyává válik; kétharmaduk pedig legkésőbb 20 éves korára már világra hozta első gyermekét (Janky, 2005).

A gyermekvállalás témájához szorosan kapcsolódik a családtervezés, fogamzásgátlás témaköre is. Az anyákat minden esetben megkérdeztük arról, hogy így tervezték-e gyermekvállalásukat, szülésük idejét. Ebben a kérdéskörben kisebb értelmezési probléma adódott, mert az anyák többsége azt a kérdést, hogy tervezte-e gyermeke fogantatását, úgy értelmezte, hogy akarta-e a gyermeket, miután megtudta, hogy terhes. Így a válaszok többsége az volt, hogy „Persze, akartam a gyereket, nem akartam elvetetni”. Sikerült azonban tisztázni az interjúk során, hogy a tervezés alatt mi azt értettük, hogy szándékosan, tervezetten, és ekkor akart gyermeket vállalni, és nem véletlenül történt a teher-

beesés. Ezek alapján kiderült, hogy a 25 nőből csupán 1 fő - a 32 évesen gyermeket vállaló anya - volt tudatos abban, hogy mikor vállalja első gyermekét. A többi anya – ez a szüléskori korai életkorból is feltételezhető – csupán véletlenül esett teherbe, a fogamzásgátlás hiánya miatt. Első teherbeesés nem történt oly módon, hogy közben valamilyen fogamzásgátló eszközt alkalmaztak volna, ennek előfordulása inkább a már több szülésen is átesett anyáknál jelentkezett, akik többnyire gyógyszeresedés vagy spirál használata mellett estek teherbe.

A kutatásba bevont nők 84%-ától kaptunk választ a fogamzásgátló eszközök használatára vonatkozó kérdésünkre. Ők mindannyian úgy nyilatkoztak, hogy első teherbeesésükkor nem védekeztek semmilyen módon, 81%-uk jelenleg sem használ semmit a megelőzés érdekében, 19% alkalmaz fogamzásgátlót (óvszer, injekció, spirál, művi meddővé tétel).

4. ábra: Fogamzásgátló eszköz használata jelenleg és terhesség idején

Az interjúk során az abortusz kérdésköre is felmerült, azonban annak érzékenysége miatt nem minden nő válaszolt arra, hogy átesett-e abortuszon vagy sem. A megkérdezettek 28%-a beszélt arról, hogy átesett a művi beavatkozáson. Egy extrém esettű, 22 éves anya, akinek két megszületett gyermeke van, elmondta, hogy 14 éveskori első terhessége óta minden évben legalább egy művi vetélése volt, és a kérdés évében (2021 nyarán vettük fel az interjút) már kettő is. Több anya részéről is elhangzott, hogy terhességei közül kevesebb végződött

volna szüléssel, ha azt időben észrevette volna, és eljutott volna nőgyógyászati szakrendelésre.

A fentebb már hivatkozott, a roma nők egészségtudatos magatartását Borsod-Abaúj-Zemplén megyében vizsgáló kutatás a fogamzásgátló eszközök alkalmazásának vizsgálatára is kitért (ÁNTSZ, 2017). Az 1000 fős mintán végzett kutatásról szóló jelentésben leírják, hogy a roma lányok, nők a nem kívánt terhességek esetében is megtartják a gyermeküket, nagyon ritka, hogy abortuszra mennének. Ennek elutasítását a roma lakosságon belül

egyértelműen érzékelhető gyerekcentrikusság, gyerekszeretet mellett babonák és hiedelmek is erősítik. Az általuk végzett interjúk alapján úgy látják, hogy a fiatalok nagyon tájékozatlanok a védekezés terén, a lányokhoz képest a fiúk talán még inkább. Hangsúlyozzák, hogy a terhesség elleni védekezés idősebb korban is elsősorban az asszonyok feladata, ezzel a férfiak nem foglalkoznak. Felmérésükben a szülő roma nők 44%-a jelezte, hogy élete során használt valamilyen fogamzásgátló módszert a nem várt terhesség megakadályozásáért. De csak 23% mondta azt, hogy ezt rendszeres jelleggel teszi/tette. A megkérdezettek háromnegyedénél tehát ez alkalomszerű vagy teljesen elmarad.

Munkavállalás

A munkavállalási nehézségek egyik gyökere a korai iskolaelhagyás, amely hazánkban is igen nagy arányban érinti a fiatalokat, különös tekintettel a romákat. 2019-ben a KSH adatai szerint a nem roma fiatalok körében az előző évvel megegyezően 9,3% volt a korai iskolaelhagyók aránya, míg a romák esetében ez az arány 64,6% volt. Hasonlóan magas arányokat mutat a NEET ráta, 2019-ben a KSH adatai szerint a 15-24 éves nem roma fiatalok 9,5%-a tartozott ebbe a kategóriába, míg a romák esetében ez az arány is jóval magasabb, 41,0% volt, az EU átlaga 10,1% (Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia tervezet 2030, 2021). A roma nők munkavállalásának lehetőségeit a korai gyerekvállalás, és az ezzel gyakran egybeeső iskolából való kimaradás, csak még inkább beszűkíti. Az interjúba vontak 36%-a (25 főből kilencen) általános iskolai tanulmányukat kifejezetten terhességük miatt szakították meg, így nem is volt lehetőségük munkát vállalni gyermekük születése előtt. Kutatásunk időszakában 36%-nyian nem dolgoztak sehol, több mint a felük nem is volt hivatalosan foglalkoztatott még sehol. A teljes minta 24%-a közfoglalkoztatottként dolgozott kutatásunk idején, 12%-uk otthon volt legkisebb gyermekével GYED/GYES keretében, ugyanennyien a Munkaügyi Központ által biztosított OKJ-s végzettséget adó számítógépező alapképzésben vettek részt, de saját véleményük szerint ennek elvégzése után elhelyezkedési esélyeik nem javul-

Az anyák, főleg a fiatalkorú anyák gyakran nincsenek abban a helyzetben, hogy döntő befolyásuk legyen gyerekvállalásukra. Ha a pár vagy az anya fogamzásgátló eszköz alkalmazása mellett dönt, anyagi okok miatt nem képes a legbiztonságosabb eljárást alkalmazni, vagy nem tudja a legjobb gyógyszereket beszerezni, ennek következtében kellemetlen mellékhatások jelentkezhetnek, ami a védekezés ezen formájának abbahagyására ösztönöz. Másrészt, ha a férj vagy élettárs nem engedí a fogamzásgátlás alkalmazását, ennek következtében csak az a lehetőség adott, hogy annak tudta nélkül elvetetik az asszonyok gyermekeiket. Ezáltal korlátozódik a rossz anyagi és szociális helyzetben élő nők körében a fogamzásgátlás az abortuszra (Gyukits, 2009).

nak. 1 anya, két fogyatékkal élő gyermeke ápolása miatt otthon van, 1 nő esetében pedig nincs információ annak munkájával kapcsolatban. Teljes foglalkoztatottként a 25 főből csupán ketten (8%) dolgoznak. A megkérdezett nők gyermekeik ellátása mellett nehéznek, megterhelőnek érzik a munkavállalást, bár anyagi helyzetük miatt fontos bevételi forrást jelent(ene). Az érintett települések többségében a közfoglalkoztatáson túl kevés munkavállalási lehetőség adódik, főleg a szakmával, gyakran általános iskolai végzettséggel sem rendelkező nők számára. A munkalehetőségek (akár alkalmi) kihasználásának erőteljes gátja, hogy a gyermekeket az anyák nem tudják kire bízni. Ez némileg ellentmond annak, hogy interjúalanyaink többsége egy településen, vagy akár egy háztartásban él férje vagy saját családjával, tehát több felnőtt van, akik között a gyermekek ellátása, felügyelete megosztható lenne. A kisszámú munkavállalásban a szűkös lehetőségek, és/vagy a megfelelő végzettség hiánya mellett, egy értékrendbeli „norma” a meghatározó. A nehéz anyagi helyzetben lévő roma közösségekben ugyanis a felnőtté válás, a társadalmi megbecsültség kiemelt, vagy gyakran egyetlen lehetséges úttaként élik meg a fiatal lányok, nők az anyaságot, mivel az iskolai és a munkaerőpiaci sikerek lehetőségei nagyon korlátozottan, vagy szinte egyáltalán nem érhetőek el számukra (Durst, 2006). Munkalehetőség hiányában, a családtól való

függésben csak a saját család alapítása, a gyermekvállalás ad értelmet életüknek. Ezt a mintázatot pedig felerősíti, fenntartja az a tény, hogy a faluban élő cigány fiatalok előtt nincs más léthelyzetből származó kortárs minta (Makrai, 2019 – p. 4.).

Roma lányok/nők helyzetének megítélése

Fontosnak tartottuk, hogy felmérjük, interjúalanyaink hogyan látják a településükön élő többi nő, anya, fiatal lány helyzetét. Szerettük volna látni, hogy mennyire vannak tisztában azzal, mi zajlik a családjukon kívül élő anyák életében, és ezzel kapcsolatban mi a véleményük. Ezen felül szerettük volna megtudni, hogy a mostani fiatal lányok számára, vagy akár saját gyermekeik számára mit tanácsolnának tapasztalataik alapján a tanulás, gyermekvállalás témájában.

A nők többsége ismeri a településen élő többi családot, ha nincs is velük közvetlen kapcsolatban, azt látja, hogy milyen életkörülmények között élnek, hány gyermeket és hogyan nevelnek. A megkérdezettek megítélése szerint a településeiken sok a gyerek, a lányok, anyák fiatalon, 15-16 éves korukban szülnék először, és sok gyermeket vállalnak, emiatt felelőtlennek tartják őket. Dolgozni csak kevesen dolgoznak, többnyire a férfiak próbálnak alkalmi munkákkal jövedelemhez jutni. Arra a kérdésre, hogy vajon védekeznek-e a fiatalok a teherbeesés ellen, a legtöbb esetben az a válasz, hogy valószínűleg nem, mert nem is jut eszükbe. Megkérdeztük az anyákat arról is, hogy saját gyermekeik számára milyen jövőt álmodnak, mit szeretnének, mi legyen a gyermekeikből, hány gyermeket vállaljanak és hány éves korukban. Ha nem is tudják pontosan, hogy milyen szakmát szeretnének gyermekeiknek, mindannyian úgy gondolják, hogy gyermekük boldogulása szempontjából nagy szerepe van a továbbtanulásnak. Az összes megkérdezett anya azt kívánja, hogy gyermekének könnyebb, jobb sors jusson, mint neki, hogy a megélhetésért kevesebb erőfeszítést kell

Fontos kiemelni ezek mellett, hogy az általunk megkérdezett anyák elégedettek azzal, hogy életük legfontosabb szerepe az anyaság, csak 1-2 esetben érzik úgy, hogy szerettek volna szakmai „karriert” is.

jen tenniük gyermekeiknek, és boldog, egészséges életet éljenek. És bár ők nem bánják, hogy életük a gyermekvállalás terén így alakult (korai szülés, tervezetlen gyerekszám), gyermekeik számára azt tanácsolnák, hogy inkább csak 2, legfeljebb 3 gyermeket vállaljanak. Lányaiknak azt tanácsolnák, hogy 20-22 éves koruk előtt ne vállaljanak gyermeket, inkább tanuljanak, dolgozzanak, és élvezzék ki a szabadságukat. Vagyis azt tanácsolják, hogy a csoport átlagához képest (18,56 év) 1,5 - 3,5 évvel később szüljenek. Ha azonban a tanácsolt szülési időpontot nem az átlaghoz, hanem a csoportban legfiatalabb korban szülőik életkorához viszonyítjuk, akkor az anyák által javasolt időpont, akár 8 évvel is meghaladhatja azt a gyakorlatot, amit közülük néhányan követtek.

Arra a kérdésre, hogy ők anyaként, szülőként mit tesznek, tehetnek ennek az álomnak a megvalósulásáért, a válasz többnyire az, hogy nem igazán tudják, hogyan segíthetnének. Bár tapasztalataikat elmondják gyermekeiknek – főleg lányaiknak – és a „lányom ne járjal úgy, mint én” típusú beszélgetéseket is folytatnak, a szülők nem rendelkeznek olyan eszközökkel (tanulásra való motiválás, anyagi támogatás, kapcsolati tőke stb.), amivel gyermekeik várható életpályáját más útra terelhetnék. Az anyák tisztában vannak azzal, hogy gyermekük továbbtanulása kulcsfontosságú lehet a sikerebb, könnyebb élet elérésében, azonban gyermekeik idegenbe való elengedése (így tekintenek akár arra is, ha a szomszéd településre kell napi szinten busszal átjárni) annyi félelmet, aggodalmat idéz elő bennük, hogy sok esetben inkább visszatartják a fiatalokat, így elvágva őket a lehetőségektől.

Összegzés

Egy, a FETE programokkal érintett településekből 10 településre kiterjedően, a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért Társadalmi Csoportok Kutató Központ által végzett kutatás részeként,

a roma nők, anyák gyermekvállalással, családtervezéssel kapcsolatos gyakorlatát és attitűdjét vizsgáltuk. A konkrétan a szülésre, fogamzás szabályozására irányuló témák mellett vizsgáltuk a

bevontak gyermekkorát, családi hátterét, tanulmányi útját is. A 25 nővel készített, félig strukturált interjúk elemzése alapján megállapítható, hogy a kutatásunkba bevont interjúalanyok jelentős része rendezetlen anyagi és szociális hátterű családból jön. Fogamzásgátlásról, párkapcsolatról, gyermekvállalásról otthon, érdemben nem esett szó, interjúalanyaink gyermekkorukban a legjobb esetben is csak anyai intelmekben részesültek, konkrét segítséget, iránymutatást arra, hogy mikor lépjenek bele egy párkapcsolatba, mikor kezdjék meg szexuális életüket, és hogy abban hogyan védekezzenek, nem kaptak. Iskolai felvilágosító órákon részt vettek, de ezek nem bizonyultak hatékonyaknak. Sem a szűkebb (család), sem a tágabb (barátok, oktatási, egészségügyi és szociális intézmények) környezetük nem tudott olyan mintákat, irányokat és támogatást nyújtani számukra, amik esetleg egy szélesebb, több szabad választási lehetőséget nyújtó életpálya felé terelték volna őket. Szüleikhez, anyáikhoz hasonlóan ők is 15-16 évesen kezdtek párkapcsolatot, melyből nem tervezetten, de gyermekük is született. Ennek köszönhetően már legelső kapcsolatukban egész életükre elköteleződtek, a korai gyermekvállalás miatt tanulmányaik megszakadtak, több esetben az is előfordult, hogy már teherbeesésük idején kiestek, kiléptek az oktatási rendszerből. Ebből adódóan a megkérdezett nők 2 kivétellel, nagyon alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, egy jelentős részüknek még az általános iskolai végzettsége sincs meg. Párkapcsolataik formájára leginkább az együttélés, az élettársi kapcsolat jellemző, hivatalos házasságban csak kevesen élnek. Első gyermekük tervezetlen megfogantatása után is gyermekvállalásukat az esetlegesség, legtöbbször a tervezés teljes hiánya jellemzi. Még azok az anyák sem alkalmaznak fogamzásgátló eszközt, akik már több mint három gyermeket szültek és nevelnek, és saját megítélésük szerint is rossz anyagi és egészségi helyzetben, állapotban vannak. A megkérdezett nők közül csupán 4 nyilatkozta azt, hogy jelenleg is használ az újabb teherbeesést megelőző eszközt. A válaszokból, hogy mit gondolnak a fogamzásgátlókról, többnyire az ezek használatával kapcsolatos féltelmek, fenntartások, kételyek rajzolódnak ki, ami sok esetben feltehetően a teljes és hiteles információk hiányából fakad.

Az anyagi terhek csökkentése miatt az anyák munkába állása szükségszerűvé válhat, de az ehhez

való hozzáállás is elég nagy különbségeket mutat családonként, településenként. Az elérhető nagyon szűkös munkalehetőségek mellett a család, a férj ehhez való hozzáállása is nagyban befolyásolja azt. A munkát vállaló nők elsősorban a helyben elérhető, viszonylagos rugalmassággal működő (egy hosszabb ebédszünettel megszakított délelőti és délutáni részre tagolódó) közfoglalkoztatásba kapcsolódnak be, ami ugyan elég csekély jövedelmet biztosít, de lehetővé teszi, hogy emellett az asszonyok gyermekeiket is ellássák, és szükség szerint „haza szaladjanak”. A magasabb fizetést adó munkalehetőségekért interjúalanyainknak más településre kellene utazniuk még abban az esetben is, ha magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznének. Végzettségi szintjük növelésére azonban szándékaik és a lehetőségek hiánya miatt nem kerül sor.

Az interjúba vont anyák problémaként tekintenek arra, hogy a mai lányok (elsősorban roma lányok) korán megkezdik szexuális életüket, és a védekezés hiánya miatt korán teherbe esnek és gyermeket vállalnak. Őket felelőtlennek tartják, amiért nem gondolkodnak előre és nem fogadják meg az idősebb korosztály tanácsait. Kissé ellentmondásos ez a megítélés részükről, hiszen többségük ugyanígy, szülei intelmei ellenére kezdett szexuális kapcsolatot és esett teherbe. Gyermekeiknek, legfőképpen lányaiknak sokkal jobb jövőt szeretnének a magukénál, reményeik szerint nekik a családalapítást megelőzően lesz idejük tanulni, dolgozni, megélni a fiatalság és szabadság adta lehetőségeket. Ahhoz azonban, hogy gyermekeiket ezekhez hozzásegítsék, kevés, vagy talán semmilyen eszközzel nem rendelkeznek, az általuk adott minta (tanulás és/vagy képzések hiánya, munkanélküliség, tervezés hiánya stb.) nagy valószínűséggel erőteljesebb hatással lesz gyermekeik életére, mint az intelmek, tanácsok, amikkel esetleg ellátják őket.

Bár feltételezhetően az adott településre jellemző gyermekvállalási szokások hatással vannak arra, hogy egyes nők, családok hány gyermeket vállalnak, számos más tényező mellett, annak a minőségnek, modellnek, ami gyermekkoruktól érte ezeket a nőket (többen közülük más településen nőttek fel), még erőteljesebb hatása lehet. Ezek feltérképezése, megértése további elemzést igényel a jövőben. Azt a Gyukits György által, a 2009-es a szegénységben élő fiatalok anyák helyzetét

bemutató publikációjában leírt tény, miszerint a fiatalkori gyermekvállalás társadalmi jelenség, és elsősorban a rossz szociális körülmények között élők körében gyakori, mindenképpen figyelembe kell venni. Az azonban, hogy a fiatalkori terhesség nem roma sajátosság, nem zárja ki annak szükségességét, hogy a roma nők, roma anyák számára

olyan informális képzéseket biztosítsunk, amelyek a fogamzásgátlás, tudatos családtervezés kapcsán érthető, hiteles, a gyakorlatba is könnyen átvihető információkat, tudást adnak. Ez fontos kulcsa lehet a saját gyermekeik számára nyújtott követendő minta átadásának.

Felhasznált irodalom

- A roma nők egészségtudatos magatartásának vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (2017). Kutatási Zárójelentés, Budapest: Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat.
- Bocz János – Antal István: A termékenység változása országosan és a Felzárkózó településeken 2010-2019 között. Kapocs, 2020, 3-4.
- Durst Judit (2006) Kirekesztettség és gyermekvállalás. A romák termékenységének változása néhány „gettósodó” aprófaluban. Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Tudományok Ph.D. értekezés.
- Gyukits György (2009) A szegénységben élő fiatalkorú anyák életminősége és a szociális ellátórendszer. Miskolci Egyetem által digitalizált változat. http://epa.oszk.hu/02100/02137/00016/pdf/EPA02137_ISSN_1219-543X_tomus_14_fas_1_2009_179-189.pdf (Letöltés: 2021. szeptember 7.)
- Janky Béla (2005) A gyermekvállalás időzítése a cigány nők körében. Beszélő (online) 2005. január 10/1. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-gyermekvallalas-idozitese-a-cigany-nok-koreben> (Letöltés: 2021. szeptember 7.)
- Kemény-Janky-Lengyel (2004) A magyarországi cigányság, 1971-2003. Budapest: Gondolat.
- Makay - Murinkó (2019) Fiatalkori gyermekvállalás, terhességmegszakítás, fogamzásgátlás. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Makrai Kata (2019) A korai gyermekvállalás, mint korai iskolaelhagyást okozó faktor hatása a társadalmi esélyekre. http://www.tani-tani.info/korai_gyermekvallalas (Letöltés: 2021. szeptember 7.)
- Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia tervezet 2030 (MNTFS), 2021. http://romagov.hu/wp-content/uploads/2020/12/MNT-FS2030_1201-tervezet.pdf (Letöltés: szeptember 27.)
- Molnár Éva (2019) Párvalasztás és családalapítás elszegényedett, elszigetelődött társadalmi térben. Debreceni Egyetem.
- Pénzes – Tátrai – Pásztor: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben. Területi Statisztika, 2018/58(1) szám: 3-26.
- Pócsik Júlianna (2015) A gyermekvállalás motivációinak vizsgálata szakiskolás roma lányok körében. Miskolci Egyetem, Szociológiai Intézet.

	Megkérdezett anyák száma (fő)	Kor (év)	Legmagasabb iskolai végzettség	Gyermekek száma (fő)/első szülés ideje (év)	Családi állapot	Fogamzásgátló használata	Munka
Csenyéte	1.	22	általános iskola	2/14	élettársi kapcsolatban az apával	szülés után, injekció	soha nem dolgozott még
	2.	-	ált. isk. 6 osztálya	7/16	élettársi kapcsolatban az apával	spirál, abortusz	soha nem dolgozott még
	3.	-	ált. isk. 6 osztálya	4/-	külön élnek*	-	szülések előtt TSZ-ben/jelenleg nem dolgozik
Gadna	1.	32	ált. isk. 3 osztálya	6/15	élettársi kapcsolatban az apával	3 abortusz, szülések után elköltetés	ápolásin van 2 fogyatékkal élő gyermekével
	2.	27	általános iskola	3/18	élettársi kapcsolatban az apával	3 abortusz, szülések után elköltetés	ápolásin van 2 fogyatékkal élő gyermekével
	3.	43	ált. isk. 7 osztálya	12/18	élettársi kapcsolatban az apával	nem használ	1 éve közmunka
Hernádvécse	1.	32	ált. isk. 7 osztálya	6/17	élettársi kapcsolatban az apával	nem használ	-
	2.	44	ált. isk. 7 osztálya	9/15	élettársi kapcsolatban az apával	szülések után elköltetés, de levették	nem dolgozik
Kistolmács	1.	30	érettségi	2/20	élettársi kapcsolatban az apával	-	GYES-en
	2.	-	-	1+1 nevelt/32	élettársi kapcsolatban az apával	szülést megelőzően abortusz	közmunka
Mátaverebély	1.	28	általános iskola	3/19	külön élnek*	nem használ, abortusz	munkanélküli keretében tanul, OKJ számítógéppelkezelő
	2.	45	általános iskola	3/25	külön éltek, de az apa közben meghalt	nincs párkapcsolata	munkanélküli keretében tanul, OKJ számítógéppelkezelő

	Megkérdezett anyák száma (fő)	Kor (év)	Legmagasabb iskolai végzettség	Gyermekek száma (fő)/első szülés ideje (év)	Családi állapot	Fogamzásgátló használata	Munka
Mátra- verebély	3.	36	általános iskola	3/14	házas	-	munkanélküli keretében tanul, OKJ számítógépező
Mezőladány	1.	48	általános iskola	8/15	élettársi kapcsolatban az apával	gyógyszereszedés mellett lett terhes a 3. gyermekével	nem dolgozik
Nyirpilis	1.	30	érettségi, vendéglátóipari	-	élettársi kapcsolatban az apával	-	védőnő mellett asszisztens
	2.	23	általános iskola	5/15	élettársi kapcsolatban az apával	nem használ, hármas ikrek megszületése után	dolgozik
Piskó	1.	22	OKJ konyhai kisegítő	2/14 (gyermekait az anyukája neveli)	élettársi kapcsolatban a 2. gyermeke apjával	nem használ, minden évben megy abortuszra, a 2020-as évben két művi vetélése is volt	közmunka
	2.	18	általános iskola (a 9.-ből maradt ki a terhesség miatt)	2/16 (várandós 3. gyermekével)	élettársi kapcsolatban az apával	szülés után spirált tervez használni, vagy injekciót	soha nem dolgozott még
	3.	17	ált. isk. 7 osztálya	1/17	élettársi kapcsolatban az apával	kislánya 3 hónapos, de nem szeretne több gyermeket	soha nem dolgozott még
Szakácsi	1.	46	általános iskola	4+1 nevelt/18	élettársi kapcsolatban az apával	nem használ (megszakítással védekeznek)	közmunka
	2.	46	ált. isk. 2 osztálya	6/27	megözvegyült, jelenleg élettársi kapcsolatban	nem használ, abortusz	közmunka
	3.	47	ált. isk. 6 osztálya	4/26	külön élnek*	nem használ, volt egy spontán vetélése	közmunka
Tiszabő	1.	20	bolti eladó	1/19	házas	-	GYED
	2.	25	általános iskola (felvették bolti eladónak, de közben terhes lett)	5/17	élettársi kapcsolatban az apával	óvszer (elkötetést kért, de a korára való hivatkozással elutasították)	GYED
	3.	22	általános iskola	1/20	egyedülálló	nincs párkapcsolata	soha nem dolgozott még

*külön élnek= nem voltak házások, az élettársi kapcsolat után különváltak

**egyedülálló= soha nem élt együtt gyermeke apjával, leányanya